

TEXNOKRATIYA VƏ ONUN SOSIAL XARAKTERİSTİKALARI

Sübhan PADAROV

*Sosial Tədqiqatlar Mərkəzinin aparıcı məsləhətçisi
Bakı, Azərbaycan*

E-mail: subhanpadarov@gmail.com

Xülasə. Bu gün yaşadığımız dünya heç bir zaman olmadığı qədər texnoloji tərəqqinin hökmranlığı altındadır. Planetimiz üzərində həyatı yenidən bir formaya salan texnoloji ovsunun təzahürlərini hər bir sahədə görmək mümkündür. Biotexnologiya, nanotexnologiya, robotlaşma və informasiya cəmiyyətinin inkişafı insanın daxili dünyasında dərin transmutasiyaya səbəb olub. Texnoelm epoxal keçidi reallaşdırır. Biz informasiya əsri, datalaşma və biologiyanın səbəb olduğu ikinci böyük mutasiyanı yaşayırıq. Belə bir inqilab maşın və insan arasında qarşılıqlı interaksiya ilə birlikdə canlı varlıqların süni transformasiyasını və maşınların insanlaşdırılmasını zəruri edir. Bu gün texnologiya və texnoloji tətbiqata tabe edilən elm ölümcül bir təhdid, spiritual eroziya alətinə çevrilib. Sağlam cəmiyyətdə texnoelmin doğurduğu məntiqi nəticələr sadəcə elm adamlarının deyil, spiritual və siyasi hakimiyyətin nəzarətinə tabe edilməlidir. Antitexnokratik aristokratiya bu böhranın həllində yeganə vasitədir.

Açar sözlər: texnoloji muxtariyyət, obyektlər sistemi, telematika, süni maşın məntiqi, konvergensiya, texnopoliya, pedaqojiləşmə

GİRİŞ

Hələ keçən əsrin birinci yarısında Ernst Yünger qeyd edirdi ki, texnologiya total inqilabın ən güclü və ən az müzakirə olunan alətidir [9, s.131]. Həqiqətən də, bəşər tarixinin son iki yüz ilinə diqqət etsək hüdudsuz və nəzarətsiz texno-tərəqqinin insan həyatını necə radikal bir şəkildə dəyişərək total inqilabın əsas hərəkətvericisinə çevirdiyini müşahidə edə bilərik. Əgər determinizm “soyuq” və “riyazi” səslənirsə, “texnoloji determinizm” daha təhdidkar səslənir. Modernist cəmiyyətlərdə insanların əksəriyyəti sürətlə tərəqqi edən texnologiyanın öz həyatlarını progressiv şəkildə dəyişdirdiyinə inanırlar. Modernizm mədəniyyətində dəyişikliyin həlledici aktoru kimi texno-iqtidar anlayışı xüsusi mövqeyə sahibdir. Kompüterlər başda olmaqla, modern texnologiyaların meydana çıxması insanın gündəlik həyatının teksturasını fundamental şəkildə dəyişdirir.

Texnoloji inkişaf öz məntiqi ilə öz yolunu izləyən bir fenomen olaraq görülməlidir. Bu inkişafın sosial nəticələri kumulyativ, qarşılıqlı olaraq bir-birini gücləndiricidir və geri çevrilməsi qeyri-mümkündür. Kompüterləşmə və kompüterdən istifadə ilə institutlar daha çox öz əməliyyatlarını onun yaratdığı imkanlar və qadağalarla uzlaşdırmalı oldu. Bu prosesdə bir bütöv olaraq cəmiyyət getdikcə bir-birilə əlaqəli texnoloji sistemlərdən asılı hala gəlir. Texnokratik sistemin funksionallığı bütöv sosial düzənin reproduksiyası üçün ön şərtidir.

D.Burstin “Texnologiya Respublikası” adlı kitabında yazır ki, texnologiya öz impetyusunu yaradan çevrilə bilməyən bir prosesdir. Biz artıq qeyri-könnüllü təəhhüdlər dünyasında yaşayırıq. Bu o deməkdir ki, bəşər övladı texnoloji alətlər arasında seçim etmək gücündə deyil və getdikcə Lok və Hobbsun “təbii hal”da təxəyyül etdikləri yaradılışa çevrilir: azad, amma onu müstəqil və

suveren hiss etməsinə icazə verməyən texnologiyaların subyekti [2, s.5].

Texnoloji tərəqqi sistemin funksionallığı üçün insanın zəruri tələbatlarının fəvqündə ehtiyaclar doğurur. Texnoloji böyümə hər yeni texnologiyanı bir ehtiyacına cavab olaraq görən insanın *a priori* razılığına əsaslanır. Bu kontekstdə modern insanın texnologiyanı tənqid və mühakimə etmək üçün heç bir əxlaqi, intellektual və spiritual istinad nöqtəsinə sahib olmadığını müşahidə edirik.

Həm texnologiyanın uğurlarını mədh etməkdə, həm də onun doğurduğu və insanın essensiyasını dəyişdirən problemlər haqqında narahatlıqla düşünməliyik. Bizim texnosivilizasiyamız lap əvvəldən azadlıq fenomeninin yalnız dərki üzərində qurulub və buna görə də modern insan öz azadlıq fantaziyasının boyunduruğuna tabe olub.

1. Determinativ və muxtar reallıq olaraq texnologiya

Texnoloji tərəqqi bizi dəyişdirməklə yanaşı, insan mədəniyyətinin dərin bazisinə hücum edərək əsrlərdən süzülüb gələn həyat tərzlərini transformasiyaya uğradır. Yaşadığımız əsrdə qarşılaşdığımız yeni reallıq ondan ibarətdir ki, artıq dünyanı sabit şeylər və obyektlərdən formalaşmış bir şəkildə təsvir edə bilmərik. Bütün dünya şəbəkələr formasında yenidən təşkilatlanır. Bu şəbəkələr məkan deyil, daha çox dil məntiqinə əsaslanır. Sürətlə modernləşən kompüterlərin sayəsində artıq hər şey informasiya şəbəkəsində ehtiva olunur. Hər bir insani fəaliyyət bir şəbəkə daxilinə və ya bir qlobal şəbəkəyə çevrilən şəbəkələrin qovşağına yerləşdirilir. Gözümüzün qarşısında daimi olaraq dəyişən qüvvə dünyanı yenidən strukturlaşdırır.

Texnologiya öz dünyasında heç bir məhdudiyyətin mövcudluğuna icazə vermir. Onun üçün qadağan edilə biləcək və ya qeyri-mümkün olacaq heç

nə yoxdur. Bu, onun təsadüfi bir cəhəti deyil, tam şəkildə təməl essensiyasıdır. J.Simondon texnologiyanın muxtariyyətini “konkretləşmə” adlandırdığı fenomen ilə xarakterizə edir. “Konkretləşmə-adaptasiya” müəyyən bir mühit tərəfindən şərtləndirilmək əvəzinə öz mühitinin doğuşunu şərtləndirən bir prosesdir. Texnologiyanın muxtariyyəti o deməkdir ki, texnologiya yalnız özündən asılı olmaqla öz yolunun xəritəsini hazırlayan ikinci deyil, birinci dərəcəli faktor olmaqla öz müqəddəratını özü təyin etməyə meyillənir [19, s.33]. Texnologiya özündən kənarında heç bir muxtariyyəti və ya mühakiməni qəbul etmir. Texnoloji muxtariyyət qarşısında heç bir insani muxtariyyət ola bilməz. Texnologiyanın muxtariyyəti modern insana müqəddəratını seçməyi qadağan edir. O özünü essensial bir zərurət olaraq təqdim edir. İnsan və təbiət arasında texnoloji münasibətdən başqa heç bir münasibət mümkün deyil. Bu kontekstdə insan və təbiət arasında bütün poetik, mifik, magikal və simvolik bağlar tamamilə aradan qalxır. Özünü təlqin edən və totallaşan yalnız texnoloji mediasiyadır. Bu həm fərdlər, həm də fərdlər və qruplar arasındakı münasibətlər üçün də keçərlidir. Texnologiləşmə prosesində insani münasibətlər şansa və ya təsadüfiliyə tərk edilə bilməz. Heç bir təcrübə, ənənə, kultural kodekslər və ya simvolizm obyektə yoxdur. Hər şey aşkarlaşdırılmalı (qrup dinamizmi, psixoanaliz, dərinlik psixologiyası), şəffaflaşdırılmalı və tətbiq edilə bilən texnoloji sxemataya transformasiya edilməlidir (pedaqogika, HR və s.). Bu, hər kəsin ondan gözlənilən rolu dəqiq icra edəcəyi şəkildə reallaşdırılmalıdır.

Üzərində düşünülməli olan digər məsələ texnologiyanın neytrallığı ilə bağlıdır. Tam şəkildə muxtariyyət qazanmış texnoiqətidar əsla neytral ola bilməz. Tamamilə əksinə, o öz qanununa və özlüyündə bir “dəyər”ə sahib olmaqla insanların istədikləri və ya xoşladığıqla

rı şəkildə istifadə etdikləri bir alət deyildir. Keçən əsrdə bəzi marksistlər iddia edirdilər ki, texnologiya məsumdur, sadəcə yanlış əllərdədir. Onlar insanın siyasi mübarizədən uzaqlaşdırılmasına və insani olan hər şeyin texnoloji olaraq dəyərləndirilməsinə çağırırdılar.

Texnoloji sistem hər şeydən öncə bütün hissələri bir-birilə əlaqəli olan müstəqil və öz nizamına tabe olan bir bütövlükdür. Bu bağlılıq o deməkdir ki, onlar yalnız bir-birinin şərtləri daxilində mövcuddur. Texnologiya bir təşkilatlanmış institut deyil, onun üzvləri, yaxud bəyan edilən siyasətləri də yoxdur. A. Furia bildirir ki, texnologiyalar sənaye inqilabından bəri bir-birinə bağlı şəkildə təkamül edir. Texnologiyalar bir-biri üzərində fəaliyyət göstərməklə qarşılıqlı təsirə malikdir. Onlar bir-birini əlaqələndirir və şərtləndirir [8, s.51]. Texnologiyaların paralel inkişafı yoxdur və onlar özlərini yad bir mühitdə və ya “dağınıq bir düzən”də nizamlamırlar. Hər bir texnoloji uğurun mümkünlüyü reallaşmasında uğur qazanılmış digər texnologiyaların iştirakını tələb edir. Əksər hallarda texnoloqların nəticənin nə olacağını bilmək üçün əlaqəsiz texnologiyaları – mexaniki, elektro-maqnetik, bioloji və psixoloji – bir-birilə əlaqələndirməyə çalışmaları normal hesab edilir. Belə əlaqələndirmələr nəticəsində bütövlükdə cəmiyyət sferaları texnologiləşir.

Müxtəlif texnoloji tətbiqatlar arasında münasibət sistemi və onların arasındakı qarşılıqlı implikasiyalar sosioloqların üzərində düşünülməli olduğu ən mühüm məsələdir. Çünki saysız dərəcədə çox müxtəlif texnologiyalar arasındakı sintez sosial institutlar və insan həyatı üzərində dərin transformativ təsirə malikdir. Buna görə də, insani və sosial həyatın bütün aspektləri fundamental dəyişikliklərə məruz qalmaqdadır. Texnologiya artıq keçmişdəki kimi bir sivilizasiyanın inkişafına təkən verən sosial faktorlardan biri deyil. O, nəinki müəyyən edici bir faktor, öz içərisində cəmiyyətimizin

inkışafını “təcəssüm etdirən bir elementdir.” Hətta ən qeyri-texnoloji və müstəqil fəaliyyətlər də artıq texnoloji şərtlərdə müəyyən edilir. Orta əsrlərdə dini ehkamlar çərçivəsində dərk edilən və reallaşdırılan insani fəaliyyətlər bu gün tam şəkildə texnologiyanın aktiv iştirakı ilə modifikasiya edilir.

Texnologiya sıçrayışlar və ya variasiyalar ilə təkamül etmir. Öz-özünü əbədləşdirməyə meyillənən texnoloji kurs qəbul edildiyi zaman o, geniş kapital, insani enerji, planlaşdırma, təşkilatlandırma qabiliyyəti tələb edir. Maddi olaraq bu kursu dayandırmaq, başqa bir istiqamət seçmək və ya geriye dönmək qeyri-mümkündür. Onun effektləri kumulativ, istiqamətləri isə imperativdir. Texnoloji vəhdətin və texnologiyaların bir-birini şərtləndirməsinin nəticələri belə müəyyən oluna bilər: müsbət və neqativ texnologiyalar arasında fərqliləşdirmənin qeyri-mümkünlüyü, texnoloji sistemin siyasi və sosial rejimlərdən müstəqilliyi, bir texnologiyanın məhdud istifadəyə uyğunlaşdırılmasının mümkünü.

“Texnomədəniyyət”in digər səciyyəvi cəhəti universallıqdır. Texnologiya hər yerdədir və bütün sahələrə nüfuz edir. Texnoloji universallıq iki perspektivdən nəzərə alınmalıdır: birincisi, insani fəaliyyət və insani mühit ilə bağlı universallıq, ikincisi isə coğrafi universallıq (bütün dünya ölkələrinə texnoloji sistemin təcəssümü). Texnoloji universallıq o deməkdir ki, dünya bütövlükdə geniş bir meqapolisə çevrilir. Bu qarşılıqlı təzyiqlə hələ də müqavimət göstərən təbiilik residual bir fenomen olaraq dərk edilir. A.Molenin qeyd etdiyi kimi, avtomatlaşdırılmış maşınlar tərəfindən yaradılmış bu süni mühit məntiqi dəyişdirilə bilməz bir gerçəklik olaraq qəbul edilir [12]. Biz bu realığı sadəcə maddi faydalılıq ilə deyil, maşınların estetik istehlakı vasitəsilə qəbul edirik. J.Bodriyarın bəhs etdiyi bu “obyektlər sistemi”ndən ibarət texno-ələm ixtiyari və şüuridir. Təbii dünyaya fiziki əməklə

hökm etmə texnolojişmiş mental hökumranlıq ilə əvəz olunub. Bütün insani fəaliyyətlər texnologiyaların obyektinə çevrilir. Hər bir fəaliyyət texnoloji oriyentasiyanın refleksiyasına transformasiya edilir. İnsani fəaliyyətlər texnologiyadan qaynaqlanan “icra etmə” tərzləri və vasitələri ilə təchiz edilir. Praktiki olaraq texnologiyadan kənarında heç bir fəaliyyət qalmamaqdadır. İnsanın həyat fəaliyyətinin bütün sahələri texnologiyaların obyektinə çevrilməkdədir.

Texnoloji sistemdə insanın daxili simvolizasiya gücü aradan qaldırılır. Digər tərəfdən də texnosistemin ağışında bütün istehlak “simvolikdir”. Texnoloji sistem özünü simvolik sistem olaraq təşkil edən real bir dünyadır. Təbiət ilə münasibətdə simvolik dünya təxəyyüli bir dünya, suprainsani qüvvənin refleksiyası idi. O, insanın özünü reallıqdan uzaqlaşdırmağa və simvolik mediasiya vasitəsilə fiziki reallığa üstün gəlməyə qadir edir. Lakin texnoloji sistemdə bu anlamda simvolizasiya qeyri-mümkündür. Çünki reallıq heç bir misteriya hiss etməyən insan tərəfindən “yaradılır”. Simvolizasiya bir distansiasiya (uzaqlaşdırma) prosesi olduğu halda, texnoloji proses insanı özünə inteqrasiya edən bir mexanizmdir. Son nəticədə, artıq təbiəti simvolizə edən insan yoxdur, bunun əvəzində öz-özünü simvolizə edən texnologiya var [3, s.201]. Migel A.Fernandez də qeyd edir ki, insanlar rasionallıq (animale rationale), yaxud intellekt (animale sapiens) tərəfindən müəyyən edilən heyvanlar deyil. Onlar simvollar yaratmaq bacarığı ilə müəyyən edilən və dəyərlər tərəfindən birləşdirilən varlıqlardır. Dolayısıyla insanlar *animale symbolicum*-dur [6]. Simvolizasiya insanlara ən xaotik dinamikalar arasında stabilliyi dərk etməyə icazə verir. İnsanlar və təbiət arasındakı duyğu bağlılığı simvollar tərəfindən müəyyən edilir. Məhz bu baxımdan J.Elül bildirir ki, təbiətdən məhrum etdiyimiz müqəddəslik obyektinə transfer edilib [5, s.58].

2. Texnoelm universal bilik konsepti kimi

Texnomədəniyyət məhdud bir dünyada, bir əyalət çərçivəsində qapalı formada qala bilməz. Şəbəkələrin mədəniyyəti sadəcə qlobal bir miqyasda mümkündür. Hər yerdə və hər kəs üçün əlçatan olan biliyin universallığına və münasibətlərin sürətinə əsaslandığı üçün bu mədəniyyət universal olmalıdır. Təbii olaraq, bu şəbəkə mədəniyyətinin öncülləri intellektual və qeyri-praktik mədəniyyətə, “zamanı keçmiş biliyin tozlu universitet kolleksiyasına”, kultural və intellektual elitaya nifrət bəsləyir.

Fransız sosioloqu Jaki Beyero “Pedaqoji cəmiyyət” adlı kitabında qeyd edir ki, reflektiv və tənqidi intellekt əvəzinə praktik intellekt mədəniyyəti təlqin edən pedaqogika (necə öyrənməyi öyrənmək) təhsilin texnolojiləşməsinin əsas cəhətidir [1, s.130]. Burada əsas mövzu qədim fəaliyyətləri professionallaşdıran və rasionallaşdıran sosial dəyişikliklərdir. İş görmək qabiliyyətini öyrədən təhsilin yalnız praktiki məqsədi var. Texnoloji biliyin funksiyası istehsalda əsas element olmaqdan ibarətdir. Biliyin bütün sahələri produktiv olmalıdır. Ən yaxşı və ən uyğun pedaqogika sadəcə gəncləri produktiv qüvvələrin dövriyyəsinə daxil olmağa hazırlaşdıran bir texnologiyadır. Modernist cəmiyyətdə müşahidə edilən biliyin sürətlə dəyərsizləşməsidir. Nəql edilən bilik yalnız əldə olunanın bir fraksiyasıdır. Beyero bildirir ki, biliyin istehlakında onun mübadilə aləti kimi fəaliyyət göstərməsi məqsədlə biliyə bir istifadə dəyəri vermək uğrunda mübarizə gedir. Müəllimlər texnoloqlar kimi fəaliyyət göstərməli və sürətli bir formada istifadəyə verilə bilən praktik biliyi nəql etməlidirlər. Bununla bərabər, elm populyarlaşdırılmalı və nəyin bahasına olursa-olsun, texnoloji çərçivəyə daxil edilməlidir. Populyarlaşmanın nəql etdiyi isə yalnız diskursdur və texnoloji diskurs elmi praktika deyildir. Texnoloji transfor-

masiyaya məruz qalan və özünün spirital şərtlərini unudan elmi bilik hər hansı bir mədəniyyətin ortaya çıxmasına və ya tərəqqisinə səbəb ola bilməz. Ona görə də populyarlaşma elmin sosiallaşması, dolayısı ilə biliyin iyerarxiasızlaşması deməkdir [1, s.132].

İfrat pedaqojiləşmənin əks effektlərini Beyero belə izah edir: bu tendensiyanın məqsədi uşaqlar üçün həyatı daha da asanlaşdırmaq, onların psixoloji, əxlaqi, intellektual inkişafını artırmaq, daha az çətinliklə informasiya transmissiyasına nail olmaqdan ibarətdir. Pedaqogika nə qədər elmi və texnolojidirsə, bir o qədər effektivdir və şagirdlər üzərində total nəzarətə sahibdir. Pedaqogikanın biliyin əldə edilməsi ilə heç bir bağlılığı yoxdur. O, yalnız psixoloji və siyasi olaraq tənzimləyici bir aktdır. Pedaqogikanın texnolojiləşməsi onu sosial nəzarətin daha mükəmməl vasitəsinə çevirir. Beyero göstərir ki, qəbul edilən informasiya nə qədər çox olarsa, modern insan o qədər çox bildiyini düşünür, lakin realıqda verilən informasiya ilə bilik arasındakı çəşqinlik onu “spiral illüziya”ya sürükləyir. İfrat dərəcədə çox informasiya unutkanlıq mədəniyyətinin meydana çıxması ilə nəticələnir. Informasiya kütləsi heç bir kökü və ya davamlılığı olmayan essensiyasız bir həyat formalaşdırır. Universallaşmış pedaqogika demokratiyaya deyil, texno-iqtisadiyyata xidmət edir. Datanın daha ekstensiv nəqli hər kəsin eyni norma və dəyərlərə “bağlılığını” gücləndirir. Bir sözlə, pedaqogika texnolojiləşdikcə və institusional xarakter aldıqca hökumətlərin siyasi alətinə çevrilir. Nəinki informasiya, texnologiyalar və yaxud elm, eləcə də onların transmissiyası neytral deyildir, mükəmməlləşdirilmiş pedaqogika əsla neytral deyil. O, informasiya tərəfindən sosial nəzarəti daha da gücləndirən vasitədir. Azad etməli olan pedaqogika kor və qəbul edilmiş köləliyin alətinə transformasiya olub.

Texnokratiya insan elmlərinin bilik sahəsində nəhəng böhranına səbəb

olub. Ədəbi bilik texnoloji biliklə əvəz olunub. Bilik üzərində informasiyanın, düşüncə üzərində praktik biliyin hökmranlığı həqiqi biliyi dezintegrasiya edib. Modern elm sahələri kəskin mütəxəssisləşmə ilə bu parçalanmanın əsas səbəbkarıdır. Elm yalnız operasional (əməliyyat) biliyin aqreqatını yarada bilər. Nisbiləşdirici xarakteri ilə o, bəşər elmlərinin təməlini sarsıdır, obyektivliyi inkişaf etdirməklə subyektiv və obyektiv arasında sabit bir dualıq yaradır. Polyak filosofu və tarixçisi Kristof Pomian da qeyd edir ki, texnoloji tərəqqinin muxtariyyəti qarşısında heç bir neytral elm və ya saf elm deyə bir şey mövcud ola bilməz. Texnokratiyada bütün elmi nailiyyətlər texnoloji nəticələr kontekstində dəyərləndirilir və dəyərləndirilməlidir. Buna görə də müəyyənədic faktor hər bir elmi araşdırmanın texnologiyada zəruri implikasiyasıdır. Bu isə texnoloji aspektin epistemik aspekt üzərində dominantlığı anlamına gəlir [15]. Texnologiya həm elmin önündə, həm də arxasındadır. Modern elm özünü texnologiyaya proyeksiya etməklə onun tərəfindən absorbsiya edilir. Bütün elm sahələri eksperimentallaşmaqla fenomenlərin yalnız texnoloji olaraq reproduksiyasına icazə verən texnologiyadan asılı hala gəlir. Təbiəti nəzəri modellərə uyğunlaşdırmağa çalışmaq onu texnoelmi abstraktlaşmaya tabe etmək deməkdir. Bir modern fizikin söylədiyi kimi: "Təbiət mənim öz laboratoriyamda yaratdığım"dır".

Texnologiya və elm arasındakı modern ittifaq elmin deyil, texnoloji təşəbbüslər tərəfindən formalaşdırılır. Elm sistemə texnologiyanın meydana çıxması ilə transformasiyaya məruz qalır. Bu ittifaqa bir xarakter verən məhz texnologiyadır. Bu, texnologiyanın elm ilə deyil, elmin texnologiya ilə birləşməsidir. Qısacası, texnologiya elmi özünə assimilyasiya etməkdə böyük nailiyyət qazanıb. Bu gün texnokratiya elmin həqiqət uğrunda batil irrasionalığa qarşı Promotey mübarizəsinin müqəddəs aurasını təşkil etməklə yanaşı, özünü

insani rasionallığın modern refleksiyası olaraq müəyyən edə bilib. Elm texnologiyayı sənətkarın atelyesindən çıxarmaqla onu hər kəsin əmrinə verib. Bununla da, texnoelm bütövlükdə cəmiyyətin faydası ilə bağlı olan neytral sosial təmsilçiyə çevrilib.

Texnoloji bilik və iqtisadi fəaliyyətlər arasında sarsılmaz əlaqə və oxşarlıq mövcuddur. Böyüməsinə və sürətlə genişlənməsinə görə iqtisadi rasionallizm texnoloji rasionallizmə borcludur. Texno-elmin ehtiyacları hər zaman ən yüksək iqtisadi düzən tələb edir. Texno-elmdən asılı olan iqtisadi fəaliyyətlər getdikcə rasionallaşır, punktuallaşır və saatın ritmlərinə tabe olaraq mexanikləşir. Punktuallaşmış biznes fəaliyyətlərinin tədrici mükəmməlləşməsi də texnoloji proseslərdən asılıdır.

Praktik bilik operasional bacarıq istisna olmaqla başqa heç bir intellektual qabiliyyət olmadan fərdləri konkretliliyə tabe edir. İnternet və sosial şəbəkələr vasitəsilə nəql olunan və antimədəniyyətin boşluğuna yuvarlanan kütləvi informasiyanın nə yeri, nə də dəyəri var. Filipp Rokeplo qeyd edir ki, texnologiyanın ambisiyası dünyanı cəbriləşdirməkdir. Lakin bu cəbr bütün dünya dillərinin tərcümə edildiyi və başqa hər hansı bir kommunikasiyanın olmadığı universal dilə çevrilib [18]. İnsanlar arasındakı ünsiyyətin aradan qalxması bir spesifik mədəniyyətin də aradan qalxması deməkdir. Çünki özünəməxsus bir mədəniyyət bir dilin spesifikliyinə əsaslanır. Texnoloji sistem özünü bütün mədəniyyətlər və sivilizasiyalara bağlamaqla universal istifadə ilə yanaşı, universal dil tələq edir. Lakin mədəniyyət universal ola bilməz, çünki insani varlıqlar universal deyillər. Bizim hamımızın özünəməxsus yeri, zamanı, irqi, keçmişi, formalaşma prosesi var. Bu kontekstdə hər bir mədəniyyət və ya submədəniyyət arxaikləşdirilir. Texnoloji universallaşmanın dominantlığında heç bir mədəniyyət öz spesifik dəyər və ma-

hiyyətini qorumaq gücündə deyil. Biz qədim poemaları, eposları, əfsanələri və ya mifləri öyrənə bilirik, amma bu, sadəcə sevimli bir diletantizmdir.

Texnoloji əməliyyatlar saniyənin milyardda birində baş verir. Heç bir məsafə, refleksiya və ya tənqid mümkün deyil. Məsafəni aradan qaldıran texnologiya bizi bir-birimizə qarşı korlaşdırmaqla yanaşı, Jak Pivtonun qeyd etdiyi kimi, şüurun reflektiv fəaliyyətini passivləşdirir və nitqi qadağan edərək onu residual akta çevirir. Nəzarətsiz texnoloji inkişaf insan şəxsiyyətinin bütövlüyünü tam şəkildə aradan qaldırmaqla onu infantilizasiyaya uğradır [14, s.94].

Buna görə də Edqar Moren qeyd edir ki, ideoloqlar sadəcə cəmiyyəti deyil, eləcə də texnologiyayı doğru dərk etmirlər. Elm adamları sadəcə insanlıq haqqında deyil, elmin özü üzərində düşünmə bilmirlər. Bu böyük problemləri neytrallaşdırmaq özlüyündə elmi neytrallaşdırmaq deməkdir. Texnologiya öz sürəti və şəbəkələrdə təşkilatlanması ilə ciddi problemlərin əhəmiyyətini nisbiləşdirir və nəzərdən uzaqlaşdırır. Modern dünyanın yaşadığı kultural və intellektual tragediya ondan ibarətdir ki, biz heç bir refleksiyaya icazə verməyən texnoloji mühitdəyik. Lakin insan intellektual və mental biliyi müzakirə etməli, onu bir eksperimentasiya məsələsinə çevirməli, onun üzərində dərinləşməli (refleksiya) və həyat təcrübəsinə inkorporasiya etməlidir. Bu həqiqət texnologiyanın "texnomədəniyyət"i yaymaq üçün istifadə etdiyi vasitələr, informasiyanın sürəti, reallıq və onun sürəti arasındakı çətinlik, refleksiya mümkünlüyünü istisna edən kütlə mədəniyyəti tərəfindən aradan qaldırılır.

3. Texnomədəniyyət qarşısında gerçək mədəniyyətin tənəzzülü

Bütün mədəniyyətlər reallıq və bilik arasında sarsılmaz bir harmoniyanın varlığını ön şərt olaraq qəbul edir. Lakin

bu gün reallıqlar bir neçə texnoloji imperativlər və data bazalarda toplanmış bilik tərəfindən müəyyən olunur. Edqar Moren bildirir ki, biliyin bu qədər sürətlə toplanmasına rəğmən modernizm əs-rində biliksizliyin (nescience) yeni növü ilə üz-üzəyik [13]. Bütün mədəniyyətlər bir qrup, bir cəmiyyət mədəniyyətidir. O, qrup dimensiyasını, qrup üzvləri arasında qarşılıqlı münasibəti təlqin edir. Lakin texnologiya bir tərəfdən sosial şəbəkələr, virtual texnologiyalar, virtual tanışlıqlar və münasibətləri stimullaşdırmaqla yalnızlığı daha da kəskinləşdirir, sosial atomizm yaradır. Cəmiyyət heç bir real interaksiyanın olmadığı fərdlər – monadlar yığınından ibarət bir məkan halına gəlir. Digər bir reallıq ondan ibarətdir ki, yeni texnologiyaların özlərini formalaşdırdığı şəbəkə istifadəçilərin rolunu bütöv şəkildə istisna edir. Şəbəkələr mücərrəd, görünməz və fərqləndirilməzdir. Onlar özlərini real həyata təlqin edir və onu şərtləndirir.

Şəbəkə texnologiyasının yeni dünyasının ən əhəmiyyətli səciyyəsidir. Fərdi şəbəkə bütün şəbəkələri bir-birilə əlaqələndirən daha mücərrəd və daha böyük şəbəkənin tərkib hissəsidir. Şəbəkədən kənarında heç bir mədəniyyət ola bilməz. Ancaq əgər biz şəbəkələrin meydana çıxardığı simulakrumlar, mübadilələr və informasiyanın həqiqi mədəniyyət ilə bağlı olduğunu düşünürüksə, mədəniyyət üzərində çox səthi və sadələşmiş bir baxışa sahibik. Axıcı və hər şeyi özündə əhatələyici şəbəkə ideyası insaniliyin dominant mövqeyini sarsıdır. Şəbəkə özü daxilində olan insani varlıqların gerçək subyektivliyini və müstəqilliyini məhdudlaşdırır. Mişel Mirabel qeyd edir ki, telematika (*kompüterləşmiş informasiyanın uzun məsafəyə nəqlini özündə ehtiva edən informasiya texnologiyasının bir qolu* – S.P.) biliyin yenidən təşkilini sistemləşdirməklə ideyalar və iş metodlarını alt-üst edir. Telematikaya əsaslanan düşüncəmiz yeni sosiokultural obyektlərin təbiəti və ma-

hiyyətinə qarşı bizi korlaşdırır [11]. Mədəniyyət bir dokumentasiyaya çevrilir. Hər şey kompüterlərin yaddaşlarında toplanılır. Telematika dili inqilablaşdırmaqla düşüncəni də nizamsızlaşdırır və xaotikləşdirir. İnsan texnoloji əməliyyat prosesinə gömüldüyü zaman onunla maşın arasındakı fərq aradan qalxır. Çünki bu əməliyyat prosesinin hər iki tərəfində maşın yer alır (maşın/maşınlaşmış insan) Ən pis halda isə istehsalçının maşının bir parçasına çevrildiyini söyləyə bilərik. Maşının formalaşdırdığı bir virtual reallığa transformasiya olan insan onun operativ əkizi kimi işləməkdədir.

“Maşınlar tarix yaradır?” adlı esse-sində amerikalı iqtisadiyyat tarixçisi Robert Haylbroner tarixi inkişaf daxilində insanları texnoloji tərəqqiyə sürükləyən məntiqi işıqlandırır. Cəmiyyətlər texnologiyaları müxtəlif sürətlərdə qəbul etsə də, texnoloji tərəqqidə spesifik “yumşaq determinizm” mövcuddur [17]. Amerikalı sosioloq Daniel Burstin də 1978-ci ildə işıq üzü görünən “Texnologiya Respublikası” adlı əsərində bildirir ki, texnoloji inkişaf termodinamika və cazibə qanunu kimi öz “qanun”unu izləyir [2]. Texnologiyaya bir mahiyyət və ya məqsəd qazandırmaq istəyən filosoflar qeyri-şüari şəkildə texnoloji fenomeni “antropolojiləşdirir” və “mifləşdirir”.

Texnokratiyanın təşviq etdiyi süni maşın məntiqi əvvəlcə sənaye sahəsinə özünü təlqin etdi. İnsan əzələlərini ağır işlərdən xilas edərək, çalışan fərdi xronometrikləşmiş mühitə, mexanik və ekspertləşmiş normalara kölə etdi. Maşın insanın ehtiyaclarına görə kölələşdirildi kimi, insanlar da onun mexaniki ehtiyaclarına kölə oldular. Maşın insanların fəaliyyətinin bir intişarı (ekstensiya) olduğu kimi, işləyənləri də öz intişarı halına gətirdi. Süni maşının məntiqi sənaye sektorundan kənara da yayıldı: xüsusən də, bürokratik təşkilatlar içində olacağı əvvəlcədən bariz şəkildə görünən idarəetmə dünyasında. Sosial

fəaliyyətin bir çox sahələrinə maşınlar və makinalar sızmaqla yanaşı, faydalılıq, təxmin edilə bilmə, hesablana bilmə, qatı professionallaşma, tələskənlik, xronometrikləşmə - gündəlik həyatımızı istila edib. Səyahətləri, istehlakı, asudə zamanları, təhsili, sosial xidmətləri nizamlayır. Urbanizasiya, atomlaşma, anonimləşmə süni maşın məntiqinin insanlar və onların münasibətləri üzərində ümumiləşmiş tətbiqatı ilə birlikdə irəliləyir. Beləcə, inkişaf anlayışı özünü zorla təlqin etdiyi kimi, süni maşın məntiqinə boyun əyir və onu bütöv planetimizə yayır. Bu o deməkdir ki, texnologiyanın ələ keçirilməsi, texnologiya tərəfindən ələ keçirilmə deməkdir. Cəmiyyəti insan üçün rasionallaşdırdığımızı zənn edirik, amma cəmiyyətin rasionallaşmasına adaptasiya olması üçün insanı rasionallaşdırırıq.

Süni maşın məntiqinin insan həyatının hər sahəsində inkişafı özü ilə birlikdə texnokratik və ekonokratik hala gələn parçalanmış mexanist düşüncəni “istehsal etdi” (E.Morin bunu “mexaniki və bölünmüş düşüncənin səltənəti” adlandırır). Belə bir düşüncə artıq hər şeyin tamamilə kompleks bir səbəbə itaət etməyə başladığı bir məqamda sadəcə mexaniki kauzasiyanın fərqi varır. Reallığı sadəcə sayıla bilən şeylərə tabe edir. Sayıla bilməyə tabelik və hiperprofessionallaşma var olmanın, bütövlüyün, özünəməxsus və essensial olanın da üzərində bir miopiya yaradır. Texnolojiləşmiş bütün problemlər vətəndaşlardan mütəxəssislərin maraqlarına doğru sürüşür. Məhz bu baxımdan qeyd edə bilərik ki, texnoelmi tərəqqi inqilabi bir fenomen olmaqla yanaşı, cəmiyyətlərin dərinliyinə nüfuz edərək nizamlayıcı maşınları – süni maşın məntiqinin dominantlığını gündəlik həyatımıza qəddər yerləşdirdi.

Amerikalı kultural tənqidçi və media nəzəriyyəçisi Neil Postman da “Texnopolitiya” adlı əsərində mədəniyyətin texnologiyaya təslim olmasını vurğulayır.

Postmana görə, mədəniyyət və sosial orqanizasiyanın sənaye öncəsi formalarını texno-alətlərdən heç də daha az istifadə etmədilər. Lakin onların işlədikləri alətlər daxil olduqları mədəniyyətin ruhuna və bütövlüyünə heç bir zərər vermirdi. Bu alətlər ənənələrə bağlılıq, Tanrıya inanc, təhsil metodları və sosial orqanizasiyanın legitimliyi prinsiplərində heç bir dəyişikliyə səbəb olmurdu. Lakin texnokratiya tərəfindən qəbul edilən alətlər konstant şəkildə insanın yaşam tərzini transformasiyaya uğradır. Hər şey bu və ya digər şəkildə texnogizmlərin sürətlə təkmilləşməsi və yenilənməsinə yönəlməlidir. Daxil olduqları mədəniyyətin bütövlüyünə zərər verən bu alətlər özlüyündə bir "mədəniyyət"ə çevrilir. Buna görə də sosial normalar, miflər, praktikalar və rituallar yaşam – sağqalma mübarizəsinə başlamalı olur. Postman bildirir ki, biz texnokratiyadan texnopoliya əsrinə daxil olmuşuq. Bu əsrdə kultural olaraq tamamilə səthiləşən dünya texnologiyasının suverenliyi qarşısında bütün kultural formaların təslim olduğu tərəqqi ideologiyasına bağlıdır [16]. Texnopoliyada sağ qalan residual kultural praktikalar da sosial yaddaş və inancları zəiflədib yox edən antimədəniyyət qarşısında əhəmiyyətsizləşir. İnsan texnopoliyanın aktivliyinin subyektinə çevrilməklə onun transformativ gücü qarşısında degenerasiya yaşayır. Digər amerikalı kultural nəzəriyyəçi V.Berri də texnologiyanın sahib olduğu məntiqin kommunal həyatın praktikaları və dəyərlərinin eliminasiyasına kökləndiyini bildirir.

Daha dərin əndişə isə texnoloji tərəqqinin qaçılmazlığı və heç bir təhlükə xəbərdarlığının bu tərəqqinin qarşısını ala bilməyəcəyi inancından qaynaqlanır. Texnopoliyanın yaratdığı dünyabaxışı üzərində Hegel və Darvin narrativinin yeni forması diktə edir. Amerikalı bioloq Li Silverin qeyd etdiyi kimi, öz dağıdıcılığımızı – ekzistensial səbəbdən qorxmalı olduğumuz təməl

olaraq fərqli bir mədəniyyəti meydana çıxarıyıq.

Triumfalist tərzdə texnoloji qaçılmazlığın aşkar ekspressiyası F.Fukuyamanın "Tarixin sonu" adlı kitabında müşahidə edilə bilər. Kitab hərbi texnologiyada konstant tərəqqiyə ehtiyac tərəfindən tələb edilən elmi məntiqin dərin materialist interpretasiyasından ibarətdir. Fukuyamaya görə, yalnız liberal dövlət hərbi təchizat və taktikalarda misli görünməmiş inkişafa yol açan açıq elmi tədqiqat mühiti yarada bilər. Lakin F.Fukuyama 10 il sonra biotexnologiya və postinsani gələcəyimiz haqqında yazdığı kitabında bildirir ki, bizi yenidən dəyişdirmək gücündə olan bir texnologiyanın liberal demokratiya və siyasətin özünün təbiəti üçün acı nəticələri olacaq [7].

Bir tərifi və ya lənət olaraq deyilməsindən asılı olmayaraq bu qaçılmazlıq narrativi texnologiyanın özünə böyük muxtariyyət qazandırmaqla onu insan düşüncəsi və məqsədindən müstəqil bir şəkildə inkişaf edən fenomenə çevirir. Öz daxili məntiqi ilə qarşısızalmaz şəkildə irəliləyən texnologiya (texnoloji ruhun qeyri-şüari ekspansiyası) – Hegelin ifadəsini modifikasiya etsək – tarixin tamamilə texnoloji konvergensiya və kuliminasiyasına səbəb olur. İqtisadi və siyasi gücün konsentrasiyası getdikcə artan fərdi azadlıq üçün zəruri hesab edilir. Lakin texnologiyalar bizi təbiət və aid olduğumuz solumun öhdəliklərindən azad etsə də, özümüzü qeyri-azad, gücsüz və yalnız hiss etməyimizə səbəb olur. Çünki texnoloji dünyanın trayektoriyası və obyektinə insanın nəzarət edə bilməməsi inancı getdikcə kəskinləşir.

Bizim nəzarət etmədiyimiz dinamikadan qaynaqlanan texnologiya haqqında sadəcə kiçik təsəvvürümüz olan bir planetar sistemə transformasiya olub. Ən böyük ironiya isə ondan ibarətdir ki, texnopoliya insanın öz-özünü idarəetmə qabiliyyətinin mövcudluğunu mümkünləşdirir.

Fransız sosioloqu Edqar Morinə görə, mədəniyyət dialektik olaraq həm ekzistensial təcrübəni, həm də biliyin formasiyasını nəql etməyə bizi qadir edən sistem olaraq düşünüləlidir. Mədəniyyət nə superstrukturdur, nə də infrastruktur. O, hər ikisini birləşdirən metabolik dövrədir. Onun fikrincə, mədəniyyət həm də insan kompleksliliyini təmin edən və qoruyan informasiyalı, eləcə də orqanizasiyalı sferadır. Cəmiyyət əldə olunmuş bu info-orqanizasiyalı kapitaldan məhrum olduqda spontan komplekslilik meydana çıxır [13].

Mədəniyyət insanidir, əks halda o mövcud ola bilməz. İnsan onun mərkəzi mövzusu və yeganə obsessiyasıdır. O, insani varlıqların ifadəsidir. Həyatın dəyəri və mahiyyəti, suprainsani qüvvə ilə vəhdət, sadəcə insaniliyə üstün gəlmək və digər məsələlər dərinə sorğu-sual edilməli və üzərində düşünüləlidir. Lakin texnokratiya bu məsələlərlə məşğul ola bilməz.

Hər bir texnoloji tərəqqi hər şeydən əvvəl yeni texnologiyalar yaratmağa xidmət edir. O, öz-özünün diqqət mərkəzidir və mexaniki sferadan kənar da heç bir sorğu-suala icazə vermir. O, öz-özünə bəraət qazandırır və öz-özünü təmin edir. O, insanı öz funksionallığına tabe etməkdən başqa heç bir halda insanla məşğul olmur. Mədəniyyət yalnız dəyərlər, məfkurələr və mahiyyət məsələsini qaldırdığı zaman mövcud ola bilər. Texnologiya həyatın ali dəyərinə yad olmaqla yanaşı, dəyərlərlə bağlı bütün münasibətləri rədd edir. O, özünün fəaliyyətləri haqqında pis, ya da yaxşı heç bir dəyər mühakiməsini qəbul etmir. Texnologiya və həqiqi mədəniyyət radikal şəkildə fərqli anlayışlardır və onların arasında hər hansı bir körpünün olması qeyri-mümkündür. Onları əlaqələndirməyə çalışmaq hər iki anlayışı gerçək mahiyyətindən qoparmaq deməkdir.

NƏTİCƏ

Bu gün modern insanın bütövləşdiyi texnoloji mühit zəruri ideoloji baxışlar və davranışlar perspektivindən onu formalaşdırır. O, texnoloji sistem və "texnologiyaların qanunları"nın fərqi varmaqdan, modernizm öncəsi insan kimi spiritual, fiziki və bioloji qanunların dərkindən uzaqdır. Texnoloji universum daxilinə yerləşdirilmə və sistemi ümumiyyətlə qavraya bilməmə inteqrasiya olunma üçün ən ideal şərtədir. Bu gün texnologiya tərəfindən şərtləndirilməyə ondan total asılılıq həddinə çatıb. Bu nəhəng passivlik və tabelilik texnokratik rejimin fanatikləri tərəfindən bəşəriyyətin ali "azadlığı" olaraq mədh edilir. Nədən azadlıq? Bu, faktiki olaraq insanın insani və təbii mühit ilə aktiv, qarşılıqlı olaraq təminatçı münasibətini formalaşdıraraq, proqramlaşdırılmamış, gözənilməzliklər, meydanoxumalar, çətinliklər və seçimlərlə dolu şərtlərdən azad olmasıdır.

Xüsusən keçən əsrin əvvəllərindən etibarən insanın texnologiya qarşısında hansı mövqeyə sahib olması üzərində müxtəlif fikirlər yürüdülməyə başlandı. Bu refleksiyaların bəzilərinə görə, essensial olan insan və maşın arasındakı münasibətdir. Bu qrup iki yerə bölünür: (1) insan və maşının birləşməyini və (2) insanın maşın tərəfindən absorbsiya ediləcəyini qeyd edənlər. İnsan-maşın kombinasiyası daha ağılabatan konsepsiyadır (insan və maşının bir-birinə adaptasiyası və bir-birinin şərtləri daxilində funksionallığı). Digərləri isə bir beynə transformasiya olacaq insan mutasiyasından bəhs edirlər.

Bununla da optimist fikir ondan ibarətdir ki, bütün ağır fiziki əmək şərtlərindən azad olan insan özünü yalnız "spiritual" həzz və aspirasiyalara həsr edəcək. Pessimist baxışa görə isə bütün insani fəaliyyətlərdən qoparılan insan səthiləşəcək və sonda nano-bio-texnologiyaların üsyanı ilə maşının intişarına çevriləcək.

Digər dominant baxış isə daha inklü-

ziv xarakterə sahib bir texnoloji cəmiyyət ideyası ilə çıxış edir. Onlara görə, əsas məsələ artıq maşınlar, yaxud mexanikləşmə deyil, texnokratik sistemdir. Belə ki, insan və maşın arasındakı problem ənənəvi tərzdə düşünülə bilməz. Bu kontekstdə özümüzə sual verməliyik: insanın texnologiyaya nəzarət edəcəyi, yönləndirəcəyi və onu seçə biləcəyi ümidini qoruya bilərikmi?

Bu gün insanın seçmək, qərar vermək, yönləndirmək, dəyişdirmək iqtidarında olmadığını söyləyə bilmərik. O seçim edəcək, amma onun seçimləri hər zaman ikinci dərəcəli əhəmiyyət kəsb edəcək. O, seçim edə bilər, amma tex-

noloji prosesin yaratdığı opsiyalar sistemi daxilində. Onun mühakimələri də hər zaman texnoloji kriteriya tərəfindən müəyyən olunacaq. Onun yaratdığı intellektual sistemlər yalnız texnologiyanın ekspressiyalarıdır.

Beləcə, düşünən və fəaliyyət göstərən insani varlıq texnoloji obyekt ilə münasibətdə müstəqil subyekt deyil. O, texnokratik sistem daxilindədir və texnoloji faktorlar tərəfindən modifikasiya edilir. Bu gün texnologiyayı istifadə edən insani varlıq ona xidmət edən insani varlıqdır və ya əksinə, yalnız texnologiyaya xidmət edən insani varlıq onu həqiqətən istifadə etməyə qadirdir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Beillerot Jacky. La Société pédagogique. Paris: PUF, 1982
2. Boorstin Daniel J. The Republic of Technology: Reflections on Our Future Community, New-York, Harper and Row, 1978
3. Bressand A. and Distler C. Le Prochain Monde. Paris: Seuil, 1986
4. Ellul Jacques. The technological bluff. Pasadena, Pentecost, 1989
5. Ellul Jacques. New Demons, Seabury Press Inc., New-York, 1975
6. Fernandez, Miguel Angel, Operative Traditions : A book where Ernst Junger and J.Evola meet at last (Volume I), Manticore Press, April, 2017
7. Fukuyama Francis. Our post-human culture: Consequences of Our Biotechnological Revolution. New-York: Picador, 2003
8. Furia Daniel and Pierre Charles Serre, Techniques et sociétés, liaisons et évaluations. Vichy: Colin 1970.
9. Jünger Ernst. The Worker: Dominion and Form, translated by Bogdan Costea & Laurence Paul Hemming. Northwestern University Press, 2017
10. Langdon Winner. Autonomous Technology: Technics-out-of-Control as a Theme in Political Thought. MIT Press, 1978
11. Mirabail Michel. Les Cinquante mots clés de la télématique. Privat, 1981
12. Moles Abraham. L'Image communication fonctionnelle. Casterman, 1981
13. Morin E., Pour sortir du XXe siècle (Nathan, 1981); cf. idem, Sociologie. Paris: Fayard, 1984
14. Piveteau Jacques. L'Extase de la télévision. INSEP 1984
15. Pomian Krzysztof. La querelle du déterminisme : philosophie de la science d'aujourd'hui, 1990
16. Postman Neil. Technopoly: The Surrender of Culture to Technology. New York: Vintage, 1993.
17. Robert Heilbroner L. Technological determinism revisited (in Does Technology drive History, Merritt Roe Smith and Leo Marx, MIT Press, 1994) Roqueplo Philippe. Le Partage du savoir. sciences, culture et vulgarisation Paris: Seuil, 1974
18. Simondon Gilbert. Du mode d'existence des objets techniques, Paris: Aubier-Montaigne, 1956.

Technocracy and its social characteristics

Abstract

The modern world, we live under the dominance of technological progress as never been before. On our planet, it is possible to see the appearances of technological enchantment, which are reshaping our life in each domain. Biotechnology, nanotechnology, robotisation and information society caused fundamental transmutation in the internal world of man. Techno-science is implementing an epochal transition. We are living in a great mutation age caused by information society, datafication and biology. Such a kind of revolution necessitates the artificial transformation of living beings and humanisation of machines alongside with the mutual interaction between man and machine. Nowadays, technology and science, which subordinated to technological application, became the instrument of fatal threat and spiritual erosion. In a sane society, techno-science and its implications must be subject to not only scientists, but also spiritual and political authority. Anti-technocratic aristocracy is the only way out of this crisis.

Keywords: technological autonomy, system of objects, telematics, logic of artificial machine, convergence, technopoly, pedagogization

Субхан Падаров

Технократия и ее социальные характеристики

Резюме

В современном мире, в котором мы живем, как никогда раньше господствует технологический прогресс. На нашей планете можно увидеть проявления технологического очарования, которые меняют нашу жизнь в каждой сфере. Биотехнологии, нанотехнологии, роботизация и информационное общество вызвали фундаментальные преобразования во внутреннем мире человека. Технонаука осуществляет эпохальный переход. Мы живем в эпоху великой мутации, вызванной информационным обществом, датафикацией и биологией. Такая революция требует искусственного преобразования живых существ и гуманизации машин, а также взаимодействия человека и машины. Сегодня технологии и наука, подчиненные технологическому применению, превратились в инструмент смертельной угрозы и духовной эрозии. В здравомыслящем обществе техно-наука и ее последствия должны подчиняться не только ученым, но также духовному и политическому авторитету. Антитехнократическая аристократия - единственный выход из этого кризиса.

Ключевые слова: технологическая автономия, система объектов, телематика, логика искусственной машины, конвергенция, технополия, педагогизация